

ÀLGEBRA

Resums de la primera part

Mercè Mora

Facultat d'Informàtica de Barcelona. UPC.

Curs 2006-2007/Q1

---

1. Lògica i raonament
2. Conjunts
3. Aplicacions
4. Comptar
5. Aritmètica

1. LÒGICA I RAONAMENT (I). PROPOSICIONS

- *Proposició.* Afirmació que és falsa o certa, però no les dues coses alhora.

▷ Exemples. "Avui plou", "El quadrat de 2 és 5" són proposicions. " $x > 2$ ", "Has llegit aquest llibre?", "Mira!" no són proposicions.

- *Valors de veritat.* Una proposició pren el valor 1 si és certa i 0 si és falsa.

- *Variable proposicional.* Representa una proposició arbitrària, amb un valor de veritat no determinat. Normalment utilitzarem les lletres p , q , r , ... per a representar proposicions arbitràries.

- *Connectius lògics.* Serveixen per combinar proposicions i formar-ne de noves.

1. LÒGICA I RAONAMENT (II). CONNECTIUS

- *Connectiu* $\neg$. Equival a *no* en llenguatge natural. $\neg p$ és una proposició certa si p és falsa, i falsa si p és certa.
- *Connectiu* $\wedge$. Equival a *i* en llenguatge natural. $p \wedge q$ és una proposició certa si p i q són certes, i falsa si alguna de les dues és falsa.
- *Connectiu* $\vee$. Equival a *o* (inclusiu) en llenguatge natural. $p \vee q$ és una proposició certa si p és certa o si q és certa, i falsa si p i q són falses.
- *Connectiu* $\rightarrow$. Equival a *Si... llavors...* en llenguatge natural. $p \rightarrow q$ és una proposició certa si p és falsa o q és certa, i és falsa si p és certa i q és falsa.

1. LÒGICA I RAONAMENT (III). CONNECTIUS

- *Connectiu* $\leftrightarrow$. Equival a ...*si, i només si*,... en llenguatge natural. $p \leftrightarrow q$ és una proposició certa si les dues són certes o les dues són falses, i és falsa si una és certa i l'altra falsa.
- *Connectiu* $\oplus$. Equival a *O bé...o bé...* (o exclusiu) en llenguatge natural. $p \oplus q$ és una proposició certa si una és falsa i l'altra és certa, i és falsa si les dues són certes o les dues són falses.
- *Taules de veritat*. Donen el valor de veritat de proposicions obtingudes amb connectius lògics en funció dels valors de veritat de les variables proposicionals.

p	$\neg p$	p	q	$p \wedge q$	$p \vee q$	$p \rightarrow q$	$p \leftrightarrow q$	$p \oplus q$
0	1	0	0	0	0	1	1	0
0	1	0	1	0	1	1	0	1
1	0	0	0	0	1	0	0	1
1	0	1	1	1	1	1	1	0

Taules de veritat de connectius lògics

1. LÒGICA I RAONAMENT (IV). TAUTOLOGIES

- *Tautologia*. Proposició certa per a qualsevol valor que prenguin les variables proposicionals. És a dir, tots els valors de la taula de veritat d'una tautologia són 1.

▷ Exemple. $p \vee \neg p$

- *Contradicció*. Proposició falsa per a qualsevol valor que prenguin les variables proposicionals. És a dir, tots els valors de la taula de veritat d'una contradicció són 0.

▷ Exemple. $p \wedge \neg p$

▶ *Algunes tautologies.*

$$p \rightarrow p \vee q$$

$$p \wedge q \rightarrow p$$

$$((p \rightarrow q) \wedge p) \rightarrow q$$

$$((p \rightarrow q) \wedge \neg q) \rightarrow \neg p$$

$$((p \vee q) \wedge \neg p) \rightarrow q$$

$$((p \rightarrow q) \wedge (q \rightarrow r)) \rightarrow (p \rightarrow r)$$

1. LÒGICA I RAONAMENT (V). EQUIVALÈNCIA LÒGICA

• *Equivalència lògica.* Dues proposicions són *lògicament equivalents* si tenen la mateixa taula de veritat.

▷ Notació. Escrivem $p \Leftrightarrow q$ si les proposicions p , q són lògicament equivalents.

▶ Algunes equivalències lògiques.

$$\neg(\neg p) \Leftrightarrow p \text{ (doble negació)}$$

$$p \wedge q \Leftrightarrow q \wedge p \text{ (commutativitat)}$$

$$p \vee q \Leftrightarrow q \vee p \text{ (commutativitat)}$$

$$p \wedge (q \wedge r) \Leftrightarrow (p \wedge q) \wedge r \text{ (associativitat)}$$

$$p \vee (q \vee r) \Leftrightarrow (p \vee q) \vee r \text{ (associativitat)}$$

$$p \wedge (q \vee r) \Leftrightarrow (p \wedge q) \vee (p \wedge r) \text{ (distributivitat)}$$

$$p \vee (q \wedge r) \Leftrightarrow (p \vee q) \wedge (p \vee r) \text{ (distributivitat)}$$

$$\neg(p \wedge q) \Leftrightarrow \neg p \vee \neg q \text{ (Llei de De Morgan)}$$

$$\neg(p \vee q) \Leftrightarrow \neg p \wedge \neg q \text{ (Llei de De Morgan)}$$

$$p \rightarrow q \Leftrightarrow \neg p \vee q, \quad \neg(p \rightarrow q) \Leftrightarrow p \wedge \neg q$$

$$p \rightarrow q \Leftrightarrow \neg q \rightarrow \neg p \text{ (contrarecíproc)}$$

1. LÒGICA I RAONAMENT (VI). PREDICATS

- *Predicat*. Afirmació que depèn d'una o més variables.
▷ Notació. $P(x)$, $P(x, y)$, etc.
- *Univers de discurs*. Conjunt U no buit de valors que poden prendre les variables d'un predicat.
- *Quantificadors* $\forall$, $\exists$, $\exists!$.
 $\forall xP(x)$ equival a "per a tot valor de x , $P(x)$ "
 $\exists xP(x)$ equival a "existeix un valor x tal que $P(x)$ "
 $\exists! xP(x)$ equival a "existeix un únic valor x tal que $P(x)$ "

1. LÒGICA I RAONAMENT (VII). PREDICATS

▷ *Exemple:* Formalització de predicats. Si $U = \mathbb{C}$,

El quadrat de tot nombre real és positiu: $\forall x(x \in \mathbb{R} \rightarrow x^2 \geq 0)$

Existeix un nombre real tal que el seu quadrat és 2:

$$\exists x(x \in \mathbb{R} \wedge x^2 = 2)$$

Existeix un únic nombre natural tal que el seu quadrat és 4:

$$\exists! x(x \in \mathbb{N} \wedge x^2 = 4)$$

▷ *Exemple.* Si $U = \{a, b, c\}$, llavors:

$$\forall xP(x) \text{ equival a } P(a) \wedge P(b) \wedge P(c)$$

$$\exists xP(x) \text{ equival a } P(a) \vee P(b) \vee P(c)$$

$$\exists! xP(x) \text{ equival a } (P(a) \wedge \neg P(b) \wedge \neg P(c)) \vee$$

$$\vee (\neg P(a) \wedge P(b) \wedge \neg P(c)) \vee (\neg P(a) \wedge \neg P(b) \wedge P(c))$$

1. LÒGICA I RAONAMENT (VIII). PREDICATS

► Negació d'expressions amb quantificadors.

$\neg\forall xP(x)$ és equivalent a $\exists x\neg P(x)$.

$\neg\exists xP(x)$ és equivalent a $\forall x\neg P(x)$

► Commutativitat dels quantificadors.

$\forall x\forall yP(x, y) \Leftrightarrow \forall y\forall xP(x, y)$

$\exists x\exists yP(x, y) \Leftrightarrow \exists y\exists xP(x, y)$

$\forall x\exists yP(x, y)$ i $\exists y\forall xP(x, y)$ NO són equivalents.

1. LÒGICA I RAONAMENT (IX). PREDICATS

► Un predicat amb totes les variables quantificades o substituïdes per valors concrets de l'univers de discurs és una proposició.

- La proposició $\forall xP(x)$ és certa si el predicat $P(x)$ és cert per a tot valor de $x \in U$.
- La proposició $\exists xP(x)$ és certa si el predicat $P(x)$ és cert per a almenys un valor de $x \in U$.
- La proposició $\exists!xP(x)$ és certa si el predicat $P(x)$ és cert per a un i només un valor de $x \in U$.

1. LÒGICA I RAONAMENT (X)

- *Axioma*. Proposició que assumim certa en una teoria determinada.
  - *Teorema*. Afirmació que es pot provar que és certa en una teoria determinada.
  - *Demostració*. Argument per a provar un teorema. S'utilitzen regles d'inferència que es deriven de tautologies.
- ▷ Notació. Escrivem $p \Rightarrow q$ si es pot deduir la certesa de q a partir de la certesa de p , és a dir, si la proposició $p \rightarrow q$ és certa.

1. LÒGICA I RAONAMENT (XI). REGLES D'INFERÈNCIA

► Tautologia: $p \rightarrow p \vee q$. Regla d'inferència (*addició*):

De p certa, deduïm que $p \vee q$ és certa.

► Tautologia: $p \wedge q \rightarrow p$. Regla d'inferència (*simplificació*):

De $p \wedge q$ certa, deduïm que p és certa.

► Tautologia: $((p \rightarrow q) \wedge p) \rightarrow q$. Regla d'inferència (*modus ponens*): De $p \rightarrow q$ i p certes, deduïm que q és certa.

► Tautologia: $((p \rightarrow q) \wedge \neg q) \rightarrow \neg p$. Regla d'inferència (*modus tollens*): De $p \rightarrow q$ i $\neg q$ certes, deduïm que $\neg p$ és certa.

1. LÒGICA I RAONAMENT (XII). REGLES D'INFERÈNCIA

► Tautologia: $((p \vee q) \wedge \neg p) \rightarrow q$. Regla d'inferència (*sil·logisme disjuntiu*): De $p \vee q$ i $\neg p$ certes, deduïm que q és certa.

► Tautologia: $((p \rightarrow q) \wedge (q \rightarrow r)) \rightarrow (p \rightarrow r)$. Regla d'inferència (*sil·logisme hipotètic*): De $p \rightarrow q$ i $q \rightarrow r$ certes, deduïm que $p \rightarrow r$ és certa.

► Errors més freqüents (*fallàcies*).

De $p \rightarrow q$ i q certes, NO es pot deduir que p sigui certa.

De $p \rightarrow q$ i $\neg p$ certes, NO es pot deduir que $\neg q$ sigui certa.

1. LÒGICA I RAONAMENT (XIII). DEMOSTRACIÓ DE $p \rightarrow q$

► Com demostrar $p \rightarrow q$.

1. *Provar que p és sempre falsa.* Si p és falsa, llavors la implicació $p \rightarrow q$ és certa.

2. *Provar que q és sempre certa.* Si q és certa, llavors la implicació $p \rightarrow q$ és certa

3. *Prova directa.* Deduir q a partir de p .

4. *Contrarecíproc.* És equivalent a demostrar $\neg q \rightarrow \neg p$

5. *Reducció a l'absurd.* És equivalent a deduir una contradicció a partir de $p \wedge \neg q$

6. *Demostració per casos.* $(p_1 \vee p_2 \vee \dots \vee p_r) \rightarrow q$ és equivalent a demostrar $p_1 \rightarrow q$ i $p_2 \rightarrow q$ i ... i $p_r \rightarrow q$

1. LÒGICA I RAONAMENT (XIV). DEMOSTRACIONS

- ▶ Demostrar $p \rightarrow (q \wedge r)$ equival a demostrar $p \rightarrow q$ i $p \rightarrow r$.
- ▶ Demostrar $p \rightarrow (q \vee r)$ equival a demostrar $(p \wedge \neg q) \rightarrow r$.
- ▶ Demostrar $p \leftrightarrow q$ equival a demostrar $p \rightarrow q$ i $q \rightarrow p$
- ▶ Demostrar que les condicions $p_1, p_2, \dots, p_r$ són equivalents equival a demostrar $p_1 \leftrightarrow p_2 \leftrightarrow \dots \leftrightarrow p_r$, o bé $p_1 \rightarrow p_2 \rightarrow \dots \rightarrow p_r \rightarrow p_1$.

1. LÒGICA I RAONAMENT (XV). DEMOSTRACIONS I QUANTIFICADORS

► Demostració de $\forall xP(x)$.

▷ Fer una demostració genèrica de $P(x)$, és a dir, que sigui vàlida per a qualsevol valor de x .

▷ Reducció a l'absurd: arribar a contradicció a partir de $\exists x\neg P(x)$

► Demostració de $\exists xP(x)$.

▷ Trobar un element concret c tal que la proposició $P(c)$ sigui certa

▷ Reducció a l'absurd: arribar a contradicció a partir de $\forall x\neg P(x)$

► Demostrar $\neg\forall xP(x)$ és equivalent a demostrar $\exists x\neg P(x)$. En aquest cas, si c és tal que la proposició $\neg P(c)$ és certa, direm que c és un *contraexemple* de $\forall xP(x)$

► Demostrar $\neg\exists xP(x)$ és equivalent a demostrar $\forall x\neg P(x)$

1. LÒGICA I RAONAMENT (XVI). PRINCIPI D'INDUCCIÓ SIMPLE

► Considerem una propietat $P(n)$ que depèn de $n \in \mathbb{Z}$, i $n_0 \in \mathbb{Z}$.

Si es compleixen les dues condicions següents:

1. $P(n_0)$ és certa,

2. $\forall n \geq n_0, (P(n) \text{ certa} \implies P(n+1) \text{ certa})$,

llavors $\forall n \geq n_0, P(n)$ és certa.

► Considerem una propietat $P(n)$ que depèn de $n \in \mathbb{Z}$, i $n_0 \in \mathbb{Z}$.

Si es compleixen les dues condicions següents:

1. $P(n_0)$ és certa,

2. $\forall n > n_0, (P(n-1) \text{ certa} \implies P(n) \text{ certa})$,

llavors $\forall n \geq n_0, P(n)$ és certa.

1. LÒGICA I RAONAMENT (XVII). PRINCIPI D'INDUCCIÓ COMPLETA

► Considerem una propietat $P(n)$ que depèn de $n \in \mathbb{Z}$, i $n_0 \in \mathbb{Z}$.
Si es compleixen les dues condicions següents:

1. $P(n_0)$ és certa,
  2. $\forall n > n_0, ((\forall k, n_0 \leq k < n, P(k) \text{ certa}) \implies P(n) \text{ certa})$,
- llavors $\forall n \geq n_0, P(n)$ és certa.

2. CONJUNTS (I)

- *Conjunt*: col·lecció d'objectes, que anomenem *elements* del conjunt.

- ▷ Terminologia: un element *pertany* a un conjunt o *està contingut* a un conjunt; un conjunt *conté* un element;

- ▷ Notació: escriurem $a \in A$ si a és un element del conjunt A i $a \notin A$ si no ho és

- Conjunts *iguals*: tenen els mateixos elements.

- ▷ Observació: a un conjunt no hi ha elements repetits, ni es té en compte l'ordre dels elements

- Conjunt *buit*: no conté cap element

- ▷ Notació: $\emptyset$ o bé $\{\}$ representen el conjunt buit

2. CONJUNTS (II)

- Descripció d'un conjunt.

Per extensió: enumerem tots els seus elements.

▷ Exemple. $A = \{1, 30, \emptyset, \otimes, *, 2/3\}$

Per comprensió: donem una propietat que caracteritza els elements del conjunt.

▷ Exemple. $A = \{x \mid x = 3k, k \in \mathbb{Z}\}$

- Conjunts numèrics:

$$\mathbb{N} = \{0, 1, 2, \dots\}$$

$$\mathbb{Z} = \{\dots, -2, -1, 0, 1, 2, \dots\}$$

$$\mathbb{Q} = \{p/q \mid p, q \in \mathbb{Z}, q \neq 0\}$$

$\mathbb{R}$ conjunt format per tots els nombres reals

$\mathbb{C}$ conjunt format per tots els nombres complexos

2. CONJUNTS (III). SUBCONJUNTS

- B és un *subconjunt* de A si tot element de B és de A
  - ▷ Notació: escriurem $B \subset A$ ó $B \subseteq A$ si B és subconjunt de A ;
 $B \not\subset A$ si B no és subconjunt de A ; $B \subsetneq A$ si $B \subset A$ i $A \neq B$

▶ $B \subset A \iff (\forall x)(x \in B \Rightarrow x \in A)$

▶ $\emptyset \subset A$, per a tot conjunt A

▶ $A = B \iff A \subset B$ i $B \subset A$

▶ $A = B \iff (\forall x)(x \in A \Rightarrow x \in B$ i $x \in B \Rightarrow x \in A)$

- Conjunt de les parts: $\mathcal{P}(A) = \{B \mid B \subset A\}$
  - ▶ $\emptyset \in \mathcal{P}(A)$ i $A \in \mathcal{P}(A)$, per a tot conjunt A

2. CONJUNTS (IV). CARDINAL

• Cardinal d'un conjunt: si existeix un natural n tal que A té n elements direm que A és un conjunt *finit de cardinal n* o bé que A és un n -conjunt. Un conjunt és *infinit* si no és finit.

▷ Notació: $\#A$, $|A|$

Exemples: $\mathbb{N}, \mathbb{Z}, \mathbb{Q}, \mathbb{R}, \mathbb{C}$ són infinits;

$\{x \mid x \in \mathbb{Z}, -203 \leq x \leq 1078\}$ és finit.

► Si A és un conjunt finit,

1) $B \subseteq A \Rightarrow |B| \leq |A|$

2) $B \subsetneq A \Rightarrow |B| < |A|$

3) $B \subseteq A \Rightarrow (|B| = |A| \Leftrightarrow A = B)$

► $|A| = n \Rightarrow |\mathcal{P}(A)| = 2^n$

2. CONJUNTS (V). PRODUCTE CARTESIÀ

- *Parell ordenat*: element de la forma (a, b)

Igualtat de parells ordenats: $(a, b) = (c, d) \Leftrightarrow a = c$ i $b = d$

- *Producte cartesià* dels conjunts A i B :

$$A \times B = \{(a, b) | a \in A, b \in B\}$$

► Si A i B són finits, $|A \times B| = |A| \cdot |B|$

- *n-pla ordenada*: element de la forma $(a_1, a_2, \dots, a_n)$

Igualtat de n-ples ordenades: $(a_1, a_2, \dots, a_n) = (b_1, b_2, \dots, b_n) \Leftrightarrow a_i = b_i, \forall i \in \{1, 2, \dots, n\}$

- *Producte cartesià* dels conjunts $A_1, A_2, \dots, A_n$:

$$A_1 \times \dots \times A_n = \{(a_1, \dots, a_n) | a_1 \in A_1, \dots, a_n \in A_n\}$$

► Si $A_1, \dots, A_n$ són finits, $|A_1 \times A_2 \times \dots \times A_n| = |A_1| \cdot |A_2| \cdot \dots \cdot |A_n|$

2. CONJUNTS (VI). INTERSECCIÓ

• La *intersecció* dels conjunts A i B és el conjunt format per tots els elements que són alhora de A i de B . La *intersecció* dels conjunts $A_i, i \in I$, és el conjunt format pels elements que són alhora de tots els conjunts $A_i, i \in I$.

▷ Notació: $A \cap B = \{x \mid x \in A \text{ i } x \in B\}$

$$\bigcap_{i \in I} A_i = \{x \mid \forall i \in I, x \in A_i\}$$

► Si A, B, C són conjunts amb elements d' U , conjunt universal,

$$A \cap A = A$$

$$A \cap B \subset A, A \cap B \subset B$$

$$A \cap \emptyset = \emptyset, A \cap U = A$$

$$A \cap B = B \cap A$$

$$A \cap (B \cap C) = (A \cap B) \cap C$$

$$A \subset B \iff A = A \cap B$$

► Si A, B són conjunts finits, $|A \cap B| \leq |A|, |A \cap B| \leq |B|$

• A i B són conjunts *disjunts* si $A \cap B = \emptyset$

2. CONJUNTS (VII). UNIÓ

• La *unió* dels conjunts A i B és el conjunt format per tots els elements que són de A o de B . La *unió* dels conjunts A_i , $i \in I$, és el conjunt format pels elements que són d'algun dels conjunts A_i , $i \in I$.

▷ Notació: $A \cup B = \{x \mid x \in A \text{ ó } x \in B\}$

$$\bigcup_{i \in I} A_i = \{x \mid \exists i \in I, x \in A_i\}$$

► Si A, B, C són conjunts amb elements d' U , conjunt universal,

$$A \cup A = A$$

$$A \subset A \cup B, B \subset A \cup B$$

$$A \cup \emptyset = A, A \cup U = U$$

$$A \cup B = B \cup A$$

$$A \cup (B \cup C) = (A \cup B) \cup C$$

$$A \subset B \iff A \cup B = B$$

$$A \cap (B \cup C) = (A \cap B) \cup (A \cap C)$$

$$A \cup (B \cap C) = (A \cup B) \cap (A \cup C)$$

2. CONJUNTS (VIII). UNIÓ

► Si A, B són conjunts finits, $|A| \leq |A \cup B|$, $|B| \leq |A \cup B|$

► Si A i B són conjunts finits disjunts, $|A \cup B| = |A| + |B|$

► Si $A_1, \dots, A_n$ són conjunts finits disjunts dos a dos,
 $|A_1 \cup \dots \cup A_n| = |A_1| + \dots + |A_n|$

► *Principi d'inclusió-exclusió.*

Si A, B són conjunts finits, $|A \cup B| = |A| + |B| - |A \cap B|$

Si A, B, C són conjunts finits,

$$|A \cup B \cup C| = |A| + |B| + |C| - |A \cap B| - |A \cap C| - |B \cap C| + |A \cap B \cap C|$$

2. CONJUNTS (IX). DIFERÈNCIA

• La *diferència* dels conjunts A i B és el conjunt format per tots els elements que són de A i no són de B .

▷ Notació: $A \setminus B = \{x \mid x \in A \text{ i } x \notin B\}$

▶ A, B conjunts qualssevol,

$$A \setminus B \subset A$$

$$A \setminus A = \emptyset,$$

$$A \setminus \emptyset = A$$

$$A \setminus B = A \setminus (A \cap B)$$

▶ Si A, B són conjunts finits, $|A \setminus B| = |A| - |A \cap B|$

2. CONJUNTS (X). COMPLEMENTARI

• El *complementari* del conjunt A , format per elements d'un conjunt universal U , és el conjunt $U \setminus A$ format per tots els elements que no són de A .

▷ Notació: $\bar{A} = U \setminus A = \{x \mid x \notin A\}$

▶ $A \cap \bar{A} = \emptyset, A \cup \bar{A} = U$

$$\overline{\bar{A}} = A$$

$$\overline{A \cap B} = \bar{A} \cup \bar{B}, \overline{A \cup B} = \bar{A} \cap \bar{B}$$

$$A \subseteq B \Leftrightarrow \bar{B} \subseteq \bar{A}$$

▶ Si A és un conjunt finit format per elements d'un conjunt universal U , $|\bar{A}| = |U| - |A|$.

2. CONJUNTS (XI). DIFERÈNCIA SIMÈTRICA

• La *diferència simètrica* dels conjunts A i B és el conjunt format pels elements que són de A ó de B però no de tots dos conjunts alhora.

▷ Notació: $A\Delta B = A\oplus B = \{x \mid x \in A \cup B \text{ i } x \notin A \cap B\}$

▶ $A\Delta B = A\oplus B = A \cup B \setminus A \cap B = (A \setminus B) \cup (B \setminus A)$

2. CONJUNTS (XII). REPRESENTACIÓ BINÀRIA

• Si $U = \{x_1, x_2, \dots, x_n\}$ és un conjunt finit, associem a cada conjunt $A \subset U$ la paraula binària $(a_1, a_2, \dots, a_n)$ de longitud n

tal que
$$\begin{cases} a_i = 1, & \text{si } x_i \in A, \\ a_i = 0, & \text{si } x_i \notin A. \end{cases}$$

Direm que $(a_1, a_2, \dots, a_n)$ és la *representació binària* de A .

► La representació binària de U és $(1, 1, \dots, 1)$

La representació binària de $\emptyset$ és $(0, 0, \dots, 0)$

► Si les representacions binàries de $A, B \subset U$ són respectivament $(a_1, a_2, \dots, a_n)$ i $(b_1, b_2, \dots, b_n)$, llavors la representació

binària de: $A \cap B$ és $(\dots, a_i \wedge b_i, \dots)$

$A \cup B$ és $(\dots, a_i \vee b_i, \dots)$

$\bar{A}$ és $(\dots, \neg a_i, \dots)$

$A \setminus B$ és $(\dots, a_i \wedge \neg b_i, \dots)$

$A \oplus B$ és $(\dots, a_i \oplus b_i, \dots)$

2. CONJUNTS (XIII). NOMBRES BINOMIALS

• El *nombre binomial* $\binom{n}{k}$ és el nombre de subconjunts de cardinal k d'un conjunt de cardinal n .

$$\blacktriangleright \binom{n}{0} = 1; \binom{n}{n} = 1;$$

$$\blacktriangleright \binom{n}{1} = n; \binom{n}{n-1} = n; \binom{n}{2} = \frac{n(n-1)}{2};$$

$$\blacktriangleright \binom{n}{k} = \binom{n-1}{k} + \binom{n-1}{k-1}, \text{ si } n \geq 2, 1 \leq k \leq n-1;$$

$$\blacktriangleright \binom{n}{k} = \frac{n!}{k!(n-k)!}, \text{ si } 0 \leq k \leq n.$$

2. CONJUNTS (XIV). NOMBRES BINOMIALS

► Teorema del binomi. $(a + b)^n = \sum_{k=0}^n \binom{n}{k} a^k b^{n-k}$

► $\forall n \geq 0, \sum_{k=0}^n \binom{n}{k} = 2^n$; $\forall n \geq 1, \sum_{k=0}^n (-1)^k \binom{n}{k} = 0$.

► $\binom{n}{k} = \binom{n}{n-k}$; $\binom{n}{k} = \frac{n}{k} \binom{n-1}{k-1}$.

► $\sum_{r=0}^k \binom{n}{r} \binom{m}{k-r} = \binom{n+m}{k}$ (Identitat de Vandermonde)

3. APLICACIONES (I)

- Una *aplicació* f entre dos conjunts no buits A , B és una correspondència que a cada element de A li assigna un únic element de B .

▷ Notació: $f : A \longrightarrow B$ representa una aplicació de A en B . Direm que A és el *conjunt de sortida* o *domini* i B el *conjunt d'arribada* de f . Escriurem $f(a) = b$ si f assigna l'element $b \in B$ a l'element $a \in A$. Direm que b és la *imatge* de a per f i que a és una *antiimatge* de b per f .

4. APLICACIONS (II). FUNCIONS IMPORTANTS

- Funció *part entera inferior*. $f : \mathbb{R} \longrightarrow \mathbb{Z}$,
 $f(x) = \lfloor x \rfloor = \max\{n \in \mathbb{Z} \mid n \leq x\}$
  - Funció *part entera superior*. $f : \mathbb{R} \longrightarrow \mathbb{Z}$,
 $f(x) = \lceil x \rceil = \min\{n \in \mathbb{Z} \mid n \geq x\}$
  - Funció *polinòmica*. $f : \mathbb{R} \longrightarrow \mathbb{R}$, $f(x) = a_n x^n + \dots + a_1 x + a_0$
  - Funció *exponencial*. Fixat $a \in \mathbb{R}$, $f_a : \mathbb{R} \longrightarrow \mathbb{R}$, $f_a(x) = a^x$
  - Funció *logarítmica*. Fixat $a \in \mathbb{R}$, $f_a : \mathbb{R}^+ \longrightarrow \mathbb{R}$, $f_a(x) = \log_a x$
  - Funció *factorial*. $f : \mathbb{N} \longrightarrow \mathbb{N}$ definida recursivament:
 $f(0) = 1$, $f(n) = n f(n-1)$, si $n \geq 1$.
Per tant, $f(n) = n(n-1)(n-2) \dots 3 \cdot 2 \cdot 1 = n!$
- Per a n suficientment gran,
- $$1 \leq \ln n \leq n \leq n \ln n \leq n^2 \leq n^3 \leq 2^n \leq 3^n \leq n! \leq n^n$$

3. APLICACIONES (III)

Si $f : A \longrightarrow B$ és una aplicació, $X \subset A$ i $Y \subset B$,

- El *conjunt imatge* de X és $f(X) = \{f(x) | x \in X\} \subset B$; en particular, el *conjunt imatge* de f és $\text{Im}f = f(A) = \{f(a) | a \in A\}$
  - El *conjunt antiimatge* de Y és $f^{-1}(Y) = \{a \in A | f(a) \in Y\} \subset A$. Si $b \in B$ escriurem $f^{-1}(b) = f^{-1}(\{b\}) = \{a \in A | f(a) = b\} \subset A$.
- ▷ Observació: $f^{-1}(b)$, $b \in B$, pot ser buit, tenir un únic element o tenir-ne més d'un.

3. APLICACIONES (IV)

- Igualtat d'aplicacions: Dues aplicacions f, g son iguals si tenen el mateix conjunt de sortida A , el mateix conjunt d'arribada, B , i a més $f(a) = g(a)$ per a tot $a \in A$.
- ▶ Si A, B són conjunts finits tals que $|A| = n$, $|B| = m$, llavors el nombre d'aplicacions $f : A \longrightarrow B$ és m^n .

3. APLICACIONES (V)

● Composició d'aplicacions: la composició de les aplicacions $f : A \longrightarrow B$ i $g : B \longrightarrow C$ és l'aplicació $g \circ f : A \longrightarrow C$ tal que $(g \circ f)(a) = g(f(a))$ per a tot $a \in A$.

► La composició d'aplicacions és associativa: si $f : A \longrightarrow B$, $g : B \longrightarrow C$, $h : C \longrightarrow D$, llavors $h \circ (g \circ f) = (h \circ g) \circ f$.

► La composició d'aplicacions no és en general commutativa: si $f, g : A \longrightarrow A$, en general NO és cert $f \circ g = g \circ f$

3. APLICACIONES (VI). APLICACIONES INJECTIVAS

• *Aplicación inyectiva*: aplicación $f : A \longrightarrow B$ tal que elementos diferentes de A tienen imágenes diferentes.

► Si $f : A \longrightarrow B$, las condiciones siguientes son equivalentes:

▷ f es inyectiva

$$\triangleright \forall a, a' \in A, a \neq a' \implies f(a) \neq f(a')$$

$$\triangleright \forall a, a' \in A, f(a) = f(a') \implies a = a'$$

$$\triangleright \forall b \in B, |f^{-1}(b)| \leq 1$$

► Si A, B son conjuntos finitos tales que $|A| = n, |B| = m$, entonces el número de aplicaciones inyectivas $f : A \longrightarrow B$ es

$$m^n = \underbrace{m(m-1)(m-2)\dots(m-n+1)}_{n \text{ factores}}$$

► Si A, B son conjuntos finitos tales que $|A| = n, |B| = m$ i $f : A \longrightarrow B$ es una aplicación inyectiva, $|A| \leq |B|$.

3. APLICACIONES (VII). APLICACIONES EXHAUSTIVAS

• *Aplicació exhaustiva*: aplicació $f : A \longrightarrow B$ tal que tot element de B té almenys una antiimatge.

► Si $f : A \longrightarrow B$, les condicions següents són equivalents:

▷ f és exhaustiva

▷ $\forall b \in B, \exists a \in A$ tal que $f(a) = b$

▷ $\text{Im}f = B$

▷ $\forall b \in B, |f^{-1}(b)| \geq 1$

▷ $\forall b \in B, f^{-1}(b) \neq \emptyset$

► El càlcul del nombre d'aplicacions exhaustives no és immediat.

► Si A, B són conjunts finits tals que $|A| = n, |B| = m$ i $f : A \longrightarrow B$ és una aplicació exhaustiva, $|B| \leq |A|$.

3. APLICACIONES (VIII). APLICACIONES BIJECTIVAS

● *Aplicación biyectiva*: aplicación $f : A \longrightarrow B$ inyectiva i exhaustiva ahora.

▶ $f : A \longrightarrow B$ és una aplicació bijectiva si per a tot $b \in B$ existeix un únic $a \in A$ tal que $f(a) = b$.

▶ Si A, B són conjunts finits tals que $|A| = n, |B| = m$ i $f : A \longrightarrow B$ és una aplicació bijectiva, llavors $|A| = |B|$.

▶ Si A, B són conjunts finits tals que $|A| = |B| = n$, llavors el nombre d'aplicacions bijectives $f : A \longrightarrow B$ és $n^n = n(n - 1)(n - 2) \dots 3 \cdot 2 \cdot 1 = n!$

3. APLICACIONES (IX). INVERSA

- Aplicació *identitat* en A : $I_A : A \longrightarrow A$ tal que $Id_A(a) = a$ per a tot $a \in A$
- $f : A \longrightarrow B$ és *invertible* si existeix una aplicació $f^{-1} : B \longrightarrow A$ tal que $f^{-1} \circ f = I_A$ i $f \circ f^{-1} = I_B$. Direm que f^{-1} és l'*aplicació inversa* de f .
- $f : A \longrightarrow B$ és invertible si i només si f és bijectiva. En aquest cas, l'*aplicació inversa* de f és $f^{-1} : B \longrightarrow A$ tal que $f^{-1}(b) = a$ si $f(a) = b$.

4. COMPTAR (I). PERMUTACIONS

- Una k -permutació d'un n -conjunt X , és una successió de k elements diferents de X
- Una permutació d'un n -conjunt X , és una n -permutació de X

Notació:

▷ $P(n, k)$ = nombre de k -permutacions d'un n -conjunt.

▷ $P(n) = P(n, n)$ = nombre de permutacions d'un n -conjunt

Càlcul:

▶ $P(n, k) = n(n - 1)(n - 2) \dots (n - k + 1) = n^{\underline{k}} = \frac{n!}{(n-k)!}$, si

$1 \leq k \leq n$; $P(n, k) = 0$ si $k > n$

▶ $P(n) = P(n, n) = n^{\underline{n}} = n!$

4. COMPTAR (II). PERMUTACIONS

Exemples.

▷ El nombre d'aplicacions injectives $f : A \longrightarrow B$, on $|A| = k$, $A = \{a_1, \dots, a_k\}$, i $|B| = n$ és $P(n, k)$: podem identificar l'aplicació amb la successió $(f(a_1), f(a_2), \dots, f(a_k))$ d'elements diferents de B .

▷ El nombre de paraules de longitud k i alfabet X , $|X| = n$, amb totes les lletres diferents és $P(n, k)$: cada paraula és una successió $(a_1, \dots, a_k)$ d'elements diferents de X .

4. COMPTAR (III). PERMUTACIONS AMB REPETICIÓ

- Una *k*-permutació amb repetició d'un *n*-conjunt *X*, és una successió de *k* elements no necessàriament diferents de *X*

▷ Notació: $PR(n, k)$ = nombre de *k* permutacions amb repetició d'un *n*-conjunt

▶ Càlcul: $PR(n, k) = n^k$, si $k \geq 1$

4. COMPTAR (IV). PERMUTACIONS AMB REPETICIÓ

Exemples.

▷ El nombre d'aplicacions $f : A \longrightarrow B$, on $|A| = k$, $A = \{a_1, \dots, a_k\}$ i $|B| = n$ és $PR(n, k)$: podem identificar l'aplicació amb la successió $(f(a_1), f(a_2), \dots, f(a_k))$ d'elements de B .

▷ El nombre de paraules de longitud k i alfabet X , $|X| = n$, és $PR(n, k)$: cada paraula és una successió $(a_1, \dots, a_k)$ d'elements de X .

4. COMPTAR (V). NOMBRE D'APLICACIONS

► Nombre d'aplicacions $f : A \longrightarrow B$, $|A| = k$, $|B| = n$:

APLICACIONS	APL. INJECTIVES	APL. BIJECTIVES
n^k	$\begin{cases} n^k, & \text{si } k \leq n, \\ 0, & \text{si } k > n. \end{cases}$	$\begin{cases} n!, & \text{si } k = n, \\ 0, & \text{si } k \neq n. \end{cases}$

Principi de les caselles.

► Si $f : A \longrightarrow B$ és una aplicació i $|A| > |B|$, llavors f no pot ser injectiva

► Si distribuim n objectes en m capsos i $n > m$, almenys una capsa contindrà dos o més objectes

► Si distribuim n objectes en m capsos i $n > rm$, almenys una capsa contindrà $r+1$ o més objectes

4. COMPTAR (VI). COMBINACIONS

- Una k -combinació d'un n -conjunt X , és un k -subconjunt de X

▷ Notació: $C(n, k) = \binom{n}{k}$ = nombre de k -subconjunts d'un n -conjunt.

▶ $C(n, k) k! = P(n, k)$

▶ $C(n, k) = \binom{n}{k} = \frac{n!}{k!(n-k)!}$

4. COMPTAR (VII). SELECCIONS

Nombre de k -seleccions d'un n -conjunt. Si X és un conjunt de cardinal n , volem comptar el nombre de maneres de seleccionar k elements de X , en els casos següents:

- ▷ s'admeten o no repeticions
- ▷ es té o no en compte l'ordre dels elements seleccionats:

# seleccions	sense repetició	amb repetició
ordenades	$P(n, k) = n^k$	$PR(n, k) = n^k$
no ordenades	$C(n, k) = \binom{n}{k}$	—

4. COMPTAR (VIII)

- Una *successió* d'elements de X és una aplicació $f : \mathbb{N} \longrightarrow X$. El *terme* n -èssim de la successió és $f(n)$. $(a_n)_{n \geq 0}$ representa la successió tal que $a_n = f(n)$. $(a_n)_{n \geq n_0}$ representa la successió que comença amb el terme a_{n_0} . En aquest cas es pot interpretar que $a_n = 0$ si $n < n_0$.
- Una successió és *recurrent* si a partir d'un determinat valor de n , cada terme s'obté en funció dels anteriors.

4. COMPTAR (IX). PROGRESSIONS ARITMÈTIQUES

• *Progressió aritmètica.* Successió $(a_n)_{n \geq n_0}$ recurrent tal que $\forall n > n_0, a_n = a_{n-1} + d$, on d és un valor constant que anomenem *diferència*.

Si $(a_n)_{n \geq 0}$ és una progressió aritmètica de diferència d :

▶ Terme general en funció de a_0 i d : $a_n = a_0 + n d, \forall n \geq 0$

▶ Terme general en funció de a_k i d : $a_n = a_k + (n - k) d, \forall n \geq k$

▶ Suma dels n primers termes:

$$a_0 + a_1 + \cdots + a_{n-1} = \frac{a_0 + a_{n-1}}{2} n$$

▶ Suma de termes consecutius:

$$a_k + a_{k+1} + \cdots + a_n = \frac{a_k + a_n}{2} (n - k + 1) \text{ (primer terme + \u00faltim terme, dividit per 2, multiplicat pel nombre de termes)}$$

4. COMPTAR (X). PROGRESSIONS GEOMÈTRIQUES

• *Progressió geomètrica*. Successió recurrent $(a_n)_{n \geq n_0}$ tal que $\forall n > n_0, a_n = r a_{n-1}$, on r és un valor constant que anomenem *raó*.

Si $(a_n)_{n \geq 0}$ és una progressió geomètrica de raó r :

▶ Terme general en funció de a_0 i r : $a_n = a_0 r^n, \forall n \geq 0$

▶ Terme general en funció de a_k i r : $a_n = a_k r^{(n-k)}, \forall n \geq k$

▶ Suma dels n primers termes:

$$a_0 + a_1 + \cdots + a_n = \frac{a_n r - a_0}{r - 1}$$

▶ Suma de termes consecutius:

$$a_k + a_{k+1} + \cdots + a_n = \frac{a_n r - a_k}{r - 1} \text{ (últim terme per la raó menys primer terme, dividit per la raó menys 1)}$$

4. COMPTAR (XI): EXPRESSIONS AMB Σ , Π

▷ $\sum_{i \in I} f(i)$ representa la suma de tots els termes $f(i)$, $i \in I$.

▷ $\prod_{i \in I} f(i)$ representa el producte de tots els termes $f(i)$, $i \in I$.

▷ $\sum_{i=n}^m f(i)$ representa la suma dels termes $f(n), f(n+1), \dots, f(m)$

▷ $\prod_{i=n}^m f(i)$ representa el producte dels termes $f(n), f(n+1), \dots, f(m)$

4. COMPTAR (XII): EXPRESSIONS AMB Σ , Π

▷ Exemples.

$$\sum_{i=1}^n i = 1 + 2 + \dots + n = \frac{(1+n)n}{2} ; \quad \sum_{i=1}^n 1 = n ; \quad \sum_{i=1}^n 3 = 3n$$

$$\prod_{i=1}^n i = 1 \cdot 2 \cdot \dots \cdot n = n! ; \quad \prod_{i=1}^n 1 = 1 ; \quad \prod_{i=1}^n 3 = 3^n$$

$$\sum_{i=5}^9 i^2 = 25 + 36 + 49 + 64 + 81 = 255$$

$$\prod_{\substack{p \text{ primer} \\ 2 \leq p \leq 10}} \left(1 - \frac{1}{p}\right) = \left(1 - \frac{1}{2}\right) \left(1 - \frac{1}{3}\right) \left(1 - \frac{1}{5}\right) \left(1 - \frac{1}{7}\right) = \frac{8}{35}$$

4. COMPTAR (XIII): EXPRESSIONS AMB Σ , Π

$$\blacktriangleright \sum_{i \in I} (f(i) + g(i)) = \sum_{i \in I} f(i) + \sum_{i \in I} g(i)$$

$$\blacktriangleright \text{Si } c \text{ no depèn de } i, \sum_{i \in I} c f(i) = c \sum_{i \in I} f(i)$$

▷ Exemples.

$$\sum_{i=1}^n i^2 = 1^2 + 2^2 + \dots + n^2 = \frac{n(n+1)(2n+1)}{6}$$

$$\sum_{i=1}^n i^3 = 1^3 + 2^3 + \dots + n^3 = \frac{n^2(n+1)^2}{4}$$

4. COMPTAR (XIV): EXPRESSIONS AMB Σ , Π

Es poden considerar expressions amb 2 o més índexs (en aquest cas, X és un conjunt de parells ordenats o n -ples de índexs) o bé expressions amb més d'una suma o producte:

▷ $\sum_{(i,j) \in X} f(i,j)$ representa la suma de $f(i,j)$, $(i,j) \in X$.

▷ $\prod_{(i,j) \in X} f(i,j)$ representa el producte de $f(i,j)$, $(i,j) \in X$.

▶ $\sum_{i \in I} \sum_{j \in J} f(i,j) = \sum_{(i,j) \in I \times J} f(i,j)$

▶ $\prod_{i \in I} \prod_{j \in J} f(i,j) = \prod_{(i,j) \in I \times J} f(i,j)$

4. COMPTAR (XV): EXPRESSIONS AMB Σ , Π

Exemples.

$$\begin{aligned} \triangleright \sum_{j=1}^m \sum_{i=1}^n i j &= \sum_{j=1}^m \left(j \sum_{i=1}^n i \right) = \sum_{j=1}^m j \frac{n(1+n)}{2} = \\ &= \frac{n(1+n)}{2} \sum_{j=1}^m j = \frac{n(1+n)m(1+m)}{2} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \triangleright \sum_{j=1}^n \sum_{i=j}^n i j &= \sum_{j=1}^n \left(j \sum_{i=j}^n i \right) = \sum_{j=1}^n j \frac{(j+n)(n-j+1)}{2} = \\ &= \sum_{j=1}^n \frac{n(n+1)j + j^2 - j^3}{2} = \frac{n(n+1)}{2} \sum_{j=1}^n j + \frac{1}{2} \sum_{j=1}^n j^2 - \frac{1}{2} \sum_{j=1}^n j^3 = \\ &= \frac{n^2(n+1)^2}{4} + \frac{n(n+1)(2n+1)}{2 \cdot 6} - \frac{n^2(n+1)^2}{2 \cdot 4} = \frac{n(n+1)(n+2)(3n+1)}{24} \end{aligned}$$

5. ARITMÈTICA (I). DIVISIBILITAT A $\mathbb{Z}$

• Si $a, b \in \mathbb{Z}$, $a \neq 0$, direm que a divideix b (o bé a és divisor de b , o bé b és múltiple de a) si existeix un enter $c \in \mathbb{Z}$ tal que $b = a \cdot c$.

▷ Notació. Si a divideix b , escriurem $a|b$ o bé $b = a \cdot c$.

► Si a, b, c, r, s són enters qualssevol tals que $a, b \neq 0$, llavors

$$a|a$$

$$a|b, b|c \Rightarrow a|c$$

$$a|b, b|a \Rightarrow b = \pm a$$

$$a|b, a|c \Rightarrow a|b + c$$

$$a|b \Rightarrow a|bc$$

$$a|b, a|c \Rightarrow a|br + cs$$

$$a|b \Rightarrow \pm a | \pm b$$

$$a|b \Rightarrow |a| \leq |b|$$

► Si n, d són enters, $n, d \geq 1$, el nombre de múltiples de d entre 1 i n és $\lfloor \frac{n}{d} \rfloor$.

5. ARITMÈTICA (II). TEOREMA DE LA DIVISIÓ. MÀXIM COMÚ DIVISOR

► *Teorema de la divisió.* Per a tot parell d'enters a i b , $a \neq 0$, existeixen enters q, r únics tals que $b = aq + r$, $0 \leq r < |a|$.

▷ q, r s'anomenen respectivament *quocient* i *residu* de la divisió entera de b per a .

► Si $a, b \in \mathbb{Z}$, $a \neq 0$, llavors $a|b \Leftrightarrow$ el residu de fer la divisió entera de b per a és 0.

• d és *divisor comú* de a i b si divideix a i b alhora.

• Si a, b son enters, no tots dos nuls, el *màxim comú divisor* de a i b és el màxim de tots els divisors comuns de a i b .

▷ Notació. Escriurem $\text{mcd}(a, b)$ o bé simplement (a, b) .

► $(a, b) = d \Leftrightarrow \begin{cases} d|a, d|b \\ r|a, r|b \Rightarrow r \leq d \end{cases}$

5. ARITMÈTICA (III). MÀXIM COMÚ DIVISOR

► Si a, b són enters no nuls,
 (a, b) és un enter positiu únic

$$(a, b) = (\pm a, \pm b)$$

$$\text{Si } a > 0, a|b \Leftrightarrow (a, b) = a$$

$$b = aq + r \Rightarrow (a, b) = (a, r)$$

- Dos enters a, b són *relativament primers* si $(a, b) = 1$

5. ARITMÈTICA (IV). ALGORISME D'EUCLIDES. IDENTITAT DE BÉZOUT

► *Algorisme d'Euclides.* Considerem a, b enters, $a \geq b > 0$. Si $b|a$, llavors $(a, b) = b$. Si $b \nmid a$, fem successivament les divisions enteres següents fins obtenir residu 0:

$$a = bq + r_0$$

$$b = r_0q_0 + r_1$$

$$r_0 = r_1q_1 + r_2$$

$$r_1 = r_2q_2 + r_3$$

...

$$r_{n-2} = r_{n-1}q_{n-1} + r_n$$

$$r_{n-1} = r_nq_n + 0.$$

Llavors $(a, b) = r_n$.

► *Identitat de Bézout.* Si $(a, b) = d$, existeixen enters s, t tals que $as + bt = d$.

5. ARITMÈTICA (V). ALGORISME D'EUCLIDES. IDENTITAT DE BÉZOUT

► Càlcul del m.c.d. i de la identitat de Bézout. Si a, b són enters, $a > b > 0$, considerem les divisions successives obtingudes a l'algorisme d'Euclides:

1	0	s_0	s_1	$\cdots$	s_{n-2}	s_{n-1}	s_n
0	1	t_0	t_1	$\cdots$	t_{n-2}	t_{n-1}	t_n
	q	q_0	q_1	$\cdots$	q_{n-2}	q_{n-1}	q_n
a	b	r_0	r_1	$\cdots$	r_{n-2}	r_{n-1}	r_n
r_0	r_1	r_2	r_3	$\cdots$	r_n	0	

on: $s_0 = 1$, $t_0 = -q$, $s_1 = -s_0 q_0 = -q_0$, $t_1 = 1 - t_0 q_0 = 1 + q q_0$,
 $\forall i \geq 2$, $s_i = s_{i-2} - s_{i-1} q_{i-1}$, $t_i = t_{i-2} - t_{i-1} q_{i-1}$.

Llavors: $\forall i \geq 0$, $r_i = a s_i + b t_i$

En particular: $(a, b) = r_n = a s_n + b t_n$

5. ARITMÈTICA (VI). CONSEQUÈNCIES DE LA IDENTITAT DE BÉZOUT

- ▶ $r|a, r|b \Rightarrow r|(a, b)$
- ▶ Si a, b, s, t són enters tals que $as + bt = 1$, llavors $(a, b) = 1$
- ▶ Si $(a, b) = d$, llavors $\left(\frac{a}{d}, \frac{b}{d}\right) = 1$
- ▶ Si $r > 0$, llavors $(ra, rb) = r(a, b)$
- ▶ $a|bc$ i $(a, b) = 1 \Rightarrow a|c$
- ▶ L'equació $ax + by = c$ té solució en $\mathbb{Z}$ si, i només si, $(a, b)|c$.
▷ Càlcul d'una solució. Si $d = (a, b)|c$, llavors $\frac{c}{d} \in \mathbb{Z}$. A partir de la identitat de Bézout, $d = as + bt \Rightarrow c = d\frac{c}{d} = as\frac{c}{d} + bt\frac{c}{d}$. Una solució és $x = s\frac{c}{d}$, $y = t\frac{c}{d}$.

5. ARITMÈTICA (VII). NOMBRES PRIMERS. FACTORITZACIÓ D'ENTERS

- Un enter $p \geq 2$ és *primer* si els únics divisors positius de p són 1 i p
- ▶ Si p és primer, $p|ab \Rightarrow p|a$ ó $p|b$
- ▶ *Teorema fonamental de l'aritmètica.* Tot enter $a \geq 2$ es pot expressar com a producte de nombres primers de forma única, llevat l'ordre dels factors.
- ▶ *Notació exponencial.* Tot enter $a \geq 2$ es pot expressar de forma única com $a = p_1^{\alpha_1} p_2^{\alpha_2} \dots p_k^{\alpha_k}$, on $p_1 < p_2 < \dots < p_k$ són primers i $\forall i, \alpha_i > 0$.

5. ARITMÈTICA (VIII). NOMBRES PRIMERS. FACTORITZACIÓ D'ENTERS

- ▶ Hi ha infinits nombres primers
- ▶ Tot enter $n \geq 2$ no primer té almenys un factor primer $p \leq \sqrt{n}$
- ▶ Taula dels primers $p \leq n$: Garbell d'Eratóstenes

5. ARITMÈTICA (IX). MÍNIM COMÚ MÚLTIPLE

● m és múltiple comú de a i b si m és múltiple de a i de b alhora.

● Si a, b són enters no nuls, el *mínim comú múltiple* de a i b és el mínim de tots els naturals no nuls que són múltiples comuns de a i b .

▷ Notació. Escriurem $\text{mcm}(a, b)$ o bé $[a, b]$.

$$\blacktriangleright [a, b] = m \Leftrightarrow m \geq 1 \text{ i } \begin{cases} m = a, m = b \\ r = a, r = b, r \geq 1 \Rightarrow m \leq r \end{cases}$$

▶ Si a, b són enters positius, $(a, b) \cdot [a, b] = a \cdot b$

▶ $a|r, b|r \Rightarrow [a, b]|r$

5. ARITMÈTICA (X). MÀXIM COMÚ DIVISOR I MÍNIM COMÚ MÚLTIPLE

► Si $a, b \geq 2$ són enters, podem suposar $a = p_1^{\alpha_1} p_2^{\alpha_2} \dots p_k^{\alpha_k}$ i $b = p_1^{\beta_1} p_2^{\beta_2} \dots p_k^{\beta_k}$, on $p_1 < p_2 < \dots < p_k$ són tots els factors primers de a o de b i $\forall i, \alpha_i \geq 0, \beta_i \geq 0$. (És a dir, si un nombre primer no és factor de a o de b apareix amb exponent 0).

$$\text{Llavors, } (a, b) = \prod_{i=1}^k p_i^{\min\{\alpha_i, \beta_i\}} \quad , \quad [a, b] = \prod_{i=1}^k p_i^{\max\{\alpha_i, \beta_i\}} .$$

5. ARITMÈTICA (XI). CONGRUÈNCIES

• Enters *congruents mòdul m*: $a \equiv b \pmod{m} \Leftrightarrow m|b - a$

► Les condicions següents són equivalents:

(1) $m|b - a$

(2) $b = a + m$

(3) la divisió entera de a i b entre m dóna el mateix residu

(4) $\{a + mk \mid k \in \mathbb{Z}\} = \{b + mk \mid k \in \mathbb{Z}\}$

► Propietats:

(1) $a \equiv a \pmod{m}$

(2) $a \equiv b \pmod{m} \Rightarrow b \equiv a \pmod{m}$

(3) $a \equiv b \pmod{m}, b \equiv c \pmod{m} \Rightarrow a \equiv c \pmod{m}$

(4) $a \equiv b \pmod{m}, a' \equiv b' \pmod{m} \Rightarrow$
 $\Rightarrow a + a' \equiv b + b' \pmod{m}, aa' \equiv bb' \pmod{m}$

(5) $a \equiv b \pmod{m}, d|m \Rightarrow a \equiv b \pmod{d}$

(6) $a \equiv b \pmod{r}, a \equiv b \pmod{s} \Rightarrow a \equiv b \pmod{[r, s]}$

(7) $ra \equiv rb \pmod{m} \Leftrightarrow a \equiv b \pmod{m/(m, r)}$

5. ARITMÈTICA (XII). EQUACIONS AMB CONGRUÈNCIES

► L'equació $a + x \equiv b \pmod{m}$ sempre té solució, i és $x \equiv b - a \pmod{m}$

► L'equació $ax \equiv b \pmod{m}$ té solució $\Leftrightarrow (a, m) | b$.

En aquest cas, podem trobar una solució a partir de la identitat de Bézout:

$(a, m) = d = as + mt \Rightarrow x = \frac{sb}{d}$ és una solució

5. ARITMÈTICA (XIII). INVERS MODULAR

● *Invers modular.* $a' \in \mathbb{Z}$ és *invers mòdul* m de $a \in \mathbb{Z}$ si $a a' \equiv 1 \pmod{m}$.

► Existeix un invers mòdul m de $a \in \mathbb{Z} \Leftrightarrow ax \equiv 1 \pmod{m}$ té solució $\Leftrightarrow (a, m) = 1$.

En aquest cas, podem trobar una solució a partir de la identitat de Bézout:

$(a, m) = 1 = a s + m t \Rightarrow s$ és una solució.

5. ARITMÈTICA (XIV). POTENCIACIÓ MODULAR

► Càlcul de $a^k \pmod{m}$.

Escrivim k en base 2: $k = (k_n k_{n-1} \dots k_1 k_0)_2$, és a dir,

$$k = k_n 2^n + k_{n-1} 2^{n-1} + \dots + k_1 2 + k_0, \text{ on } k_i \in \{0, 1\}.$$

$$\begin{aligned} \text{Llavors } a^k &= a^{k_n 2^n + k_{n-1} 2^{n-1} + \dots + k_1 2 + k_0} = \\ &= a^{k_n 2^n} \cdot a^{k_{n-1} 2^{n-1}} \cdot \dots \cdot a^{k_1 2} \cdot a^{k_0} \end{aligned}$$

Calculem successivament les potències $a, a^2, a^4, a^8, \dots, a^{2^n}$ mòdul m i fem el producte de les potències a^{2^i} tals que $k_i = 1$.

▷ Exemple. Calcular $12^{39} \pmod{35}$.

$$39 = (100111)_2 \Rightarrow 39 = 2^5 + 2^2 + 2 + 1 \Rightarrow$$

$$\Rightarrow 12^{39} = 12^{2^5 + 2^2 + 2 + 1} = 12^{32 + 4 + 2 + 1} = 12^{32} \cdot 12^4 \cdot 12^2 \cdot 12$$

Calculem les potències 12^{2^i} mòdul 35:

$$12^2 = 144 \equiv 4 \qquad 12^4 \equiv 4^2 = 16$$

$$12^8 \equiv 16^2 = 256 \equiv 11 \qquad 12^{16} \equiv 11^2 = 121 \equiv 16$$

$$12^{32} \equiv 16^2 = 256 \equiv 11$$

Per tant, $12^{39} \equiv 11 \cdot 16 \cdot 4 \cdot 12 = 8448 \equiv 13 \pmod{35}$

5. ARITMÈTICA (XV). EL CONJUNT $\mathbb{Z}_m$

- Fixat un enter $m \geq 2$, per a cada $a \in \mathbb{Z}$ la *classe de a mòdul m* és el conjunt d'enters:

$$\bar{a} = \{b \mid a \equiv b \pmod{m}\} = \{a + km \mid k \in \mathbb{Z}\}$$

- El conjunt *d'enters mòdul m* , $m \geq 2$, és:

$$\mathbb{Z}_m = \{\bar{a} \mid a \in \mathbb{Z}\}.$$

- ▶ El conjunt $\mathbb{Z}_m$ té exactament m elements:

$$\mathbb{Z}_m = \{\bar{a} \mid a \in \mathbb{Z}\} = \{\bar{0}, \bar{1}, \bar{2}, \dots, \overline{m-1}\}.$$

- ▶ Definim una suma i un producte a $\mathbb{Z}_m$:

$$\text{Suma. } \bar{a} + \bar{b} = \overline{a + b}$$

$$\text{Producte. } \bar{a} \cdot \bar{b} = \overline{a \cdot b}$$